

ZASADY OGÓLNE.

*Zarządu i gospodarstwa lasów rządowych
i prywatnych.*

CZĘŚĆ TRZECIA.

O zarządzie lasów.

WSTĘP.

Przez zarząd lasów rozumiemy, układ sposobu ich zawiadywania. Do sposobu zawiadywania czyli zarządu lasów należy: wybór osób do zawiadywania potrzebnych, i układ przepisów, podług których zawiadywanie ma być wykonane.

Żeby zarząd lasów, czy to rządowych czy do majątności jakiej należących, był dobrze prowadzony, potrzeba: *na-przód* uzdatnionych ludzi, którzyby naukowo znali naturę i przeznaczenie lasów, którzyby umieli poznać potrzeby miejscowe, oraz potrzeby kraju, ze stosunków towarzyskich wynikające; i *po-wtóre*, potrzeba stosownych przepisów do wykonywania czynności gospodarstwa i zarządu, tak, aby one skierowane by-

2. O stosunku zarządu lasów z innymi władzami krajowymi.

3. O układzie służby leśnej, to jest: stopniowaniu urzędników i ich obowiązkach

4. O nadzorze czyli sprawdzaniu wykonywania obowiązków urzędników leśnych.

ROZDZIAŁ I.

O osobach do zawiadywania lasów potrzebnych.

Nie masz wątpliwości, że dla dobrego prowadzenia gospodarstwa i zarządu lasów, potrzeba osób do tego uzdatnionych, moralnie i umysłowo wykształconych, które byłyby w stanie należycie wypełniać wszystko to, co po nich jest lub powinno być wymaganiem. Najdokładniejsze nawet instrukcje, przepisy obostrzone i kary, niewydadzą oczekiwanego skutku, jeżeli nie będzie osób uzdatnionych i moralnych. Urzędnicy leśni powinni być naukowo usposobieni, bo dla zrozumienia zamiaru przepisów, potrzeba rozwiniętego umysłu,

a dla należytego ich wykonania potrzeba jeszcze doświadczenia i wprawy. Dla tego bardzo ważną jest rzeczą pozyskanie i zapewnienie osób zdatnych, nauką i wprawą usposobionych. Nie łatwe jest pozyskanie do zawodu leśnego osób zdatnych; *naprzód* dla tego, że urzędowanie leśne, nie przedstawia widoków młodzieży zdatniejszej; *powtóre* dla tego, że do należytego wykształcenia się w leśnictwie, potrzeba wiele wiadomości, mianowicie: matematyki, nauk przyrodzonych, i właściwie leśnych, poznanie których wiele czasu i pracy wymaga, gdy tymczasem wiadomości te, z wielką pracą i mozolem nabyte, do umieszczenia się w innych gałęziach służby rządowej, nie wiele są pomocne.

Dla pozyskania do zawodu leśnego osób nauką i wprawą usposobionych, zachowaćby potrzeba pewny wybór i porządek w ich posuwaniu na wyższe stopnie. Rozbierzmy to bliżej.

I. O wyborze osób do służby leśnej i posuwaniu ich na wyższe stopnie.

Co do wyboru osób, doradza się tę ostrożność: *aby na urzędy przynajmniej*

tylko osoby naukowo do téj służby wykształcone i moralne, i aby zawód służby rozpoczynały, ile możności, od stopni najniższych.

Dowody ukończonych szkół, i dowody odbytej praktyki, podają przekonanie, że starający się o posadę jest usposobionym do wykonania obowiązków, o które ubiega się. A gdy najważniejszą jest rzeczą moralność, pilność i czynność urzędnika, a tego przez examina doświadczyć nie można; dla przekonania się zatem o tych przymiotach, należy wyznaczyć pewien czas na aplikację; to jest: przed udzieleniem posady etatowej, przeznaczac jako pomocnika, assystenta, aplikanta, praktykanta, lub jakkolwiek inaczéj nazwać podoba się, do urzędu lub władzy, w którejby bezpłatnie, lub za małym wynagrodzeniem, pracował. Przez taką bowiem koléj, nie tylko lepiej się uzdatni i nabierze wprawy do czynności urzędowych, ale nadto, wszelkie jego skłonności złe, jawnemi się staną wprzód, nim szkodliwe być mogą.

Co do porządku posuwania na wyższe stopnie, należałoby zachować tę

ostrożność: aby ono następowało tylko w miarę rzeczywistych zasług i zdolności, bez żadnych ubocznych i osobistych względów. Znajomość obowiązków swoich, sprężystość w ich wykonywaniu, pilność w służbie, moralne sprawowanie się; są to zalety, które do posuwania na wyższe stopnie mają przewodniczyć. Gdzie ten porządek nie jest zachowany, tam nie ma prawdziwej zasługi, tam inne drogi do polepszenia losu są przedsiębrane, a popęd do dobrego i do wydoskonalenia się w zawodzie przedsięwziętym, zupełnie przytłumionym zostanie.

Przez zachowanie powyższych ostrożności, to jest: przeznaczanie na aplikację, rozpoczynanie służby od stopni niższych i kolejne w miarę zasług i zdolności posuwanie, powstają w zarządzie leśnym takie dogodności:

a) Pozyskuje się urzędników do czynności już wprawionych. Przez aplikację bowiem, ubiegający się o posadę, może nabyć bliższej znajomości i wprawy w czynnościach przywiązanych do tego stopnia, o który się ubiega; inaczéj otrzymując posadę, musi dopiéro obznaj-

miać się z czynnościami, częstokroć z uszczerbkiem lasu. Nawet, kto ze względu wyższego naukowego usposobienia, przeznaczony jest do stopni wyższych, będąc przez niejaki czas pomocnikiem w czynnościach niższych, obznajmi się z niemi; tym sposobem, bez przechodzenia stopni niższych, nauczy się je wypełniać, a osiągnąwszy urząd wyższy, będzie umiał lepiej nadzor prowadzić, i wypełniania należytego obowiązków doglądać.

b) Przez aplikację można jeszcze pozyskać znaczną oszczędność w wydatkach na służbę leśną. Młodzież usposobiona, w czasie, nim otrzyma posadę, aplikując przy urzędnikach stałych, mianowicie przy urządzeniu i wykonywaniu gospodarstwa w lasach, może być wielką pomocą za małą zapłatą. Dwóch i trzech pomocników zazwyczaj nie kosztuje tyle, co jeden urzędnik, jednakże więcej mogą zrobić, niż jeden; a przez to widoczna oszczędność w wydatkach osiągniętą być może, jak o tém już była mowa w nauce o skarbowości leśnej, przy wydatkach na urządzenie lasów.

b) Przez kolejne posuwanie, wyższe stopnie dostają się tylko doświadczonym. Urzędnik wyższy, który przechodził stopnie niższe, posiada praktyczną znajomość czynności stopni niższych; wie czego można wymagać po niższych urzędnikach, bo ich obowiązki sam wykonywał. Znajomość taka jest bardzo ważną przy nadzorze nad wykonaniem służby leśnej. Nie może bowiem rewidujący dać trafnego zdania np. czy sążnie są dobrze lub źle ułożone, jeżeli nie wie z własnego doświadczenia, jak one ściśle ułożone być mogą i jak drobno szczapy powinny być lupane. Słowem zwierzchnik bez praktyki, nie jest w stanie prowadzić nadzoru z dokładnością i z dobrem służby.

c) Przez stopniowe posuwanie urzędników, powstaje i utrzymuje się popęd nie tylko do gorliwego wypełniania obowiązków, ale i do udoskonalenia służby. Każdy życzy sobie polepszenia losu, większej płacy, wyższego stopnia; a jeżeli środkiem do tego jest znajomość rzeczy, dokładne pełnienie obowiązków i moralne postępowanie, to każdy, wiedziony własnym interesem, nie zaniedba do-

doskonalic się, aby zasłużyć na względy. Przeciwnie, jeżeli posuwanie dzieje się nie podług zasług, wtedy nie ma popędu do odznaczenia się, urzędnik poprzestanie na mechaniczném wykonaniu tylko tego, co mu wyraźnie jest nakazaném, bez dalszego doskonalenia się.

d) Posuwając stopniami, otrzymuje się urzędników wytrwałych i do niewygód zahartowanych. Jeżeli młodszy urzędnik doświadczy wszelkich utrudzeń czynności podleśnego, gdy je wykonywa, to jak zostanie np. nadleśniczym, czynności do tego stopnia przywiązane, poniekąd lżejsze, nie będą go utrudzać, i łatwo je wykona. Nie mniej płaca stopnia wyższego będzie mu wystarczającą; kto bowiem przez długi czas był podleśnym z pensją mniejszą, temu pensya nadleśniczowska większa, gdy jęj dostąpi, nie będzie zamałą: bo nauczył się już poprzednio potrzeby swe ograniczać. Przeciwnie ci, co z wygodnego życia, lub z inszej służby, która im wygodne utrzymanie się podawała, od razu Nadleśniczymi zostają, nie zawsze na tej pensyi poprzestaną; potrzeby ich acz zbytlowe, ale w konieczność za-

mienione, zniewalać będą do szukania środków ubocznego zarobkowania, a ztąd wkrađa się demoralizacya, nadużycie w urzędowaniu, lub zaniedbanie służby.

e) Z rozpoczynania służby od stopni najniższych i ta jeszcze korzyść wynika, że się upowszechnia nauka i oświata w klasie niższych oficyalistów. Jeżeli ukształcony młodzieniec w czasie aplikacyi lub w początkach służby, znajdować się będzie pomiędzy niższymi oficyalistami, i z niemi będzie przestawał, to ci, przez samą rozmowę, nabywać będą w pewnym stopniu oświecenia, gdyż przez bliską styczność oświeconych z mniej oświeconymi, cywilizacya najprędzej upowszechnia się.

f) Przez kolejne posuwanie w służbie zapobiega się wciskaniu się osób protegowanych wprost na stopnie wyższe, osób, które właściwie do leśnictwa nie mają powołania. Kiedy taki będzie porządek, że każdy do służby leśnej wcho-dzący, nie inaczéj wyższych stopni. dojdzie, jak dosługując się poprzednio w stopniach niższych, to ten, co nie ma prawdziwego do téj służby powołania, nie łatwo odważy się przechodzić całą

kolój stopni niższych, dla dojścia wyższego stopnia i wyższej płacy, których jedynie pragnie.

Nie można znaleźć dość ważnego zarzutu, któryby stał na przeszkodzie, kolejnemu posuwaniu w służbie; ten jeden tylko możnaby przytoczyć, że do wyższych urzędów, dopiero w wieku podeszłym dojść można. Ale ten zarzut jest tylko pozornym, bo zdolniejsze osoby niekoniecznie długo na niskich stopniach mają zostawać, mogą być posuwane w miarę zawakowania posad, w sile jeszcze wieku dojść wyższych stopni, i na nich z korzyścią, bo z doświadczeniem, służbę wypełniać.

W końcu dodać wypada, że w posuwaniu na wyższe stopnie, nie tylko zważać należy na usposobienie, sprężystość w służbie, ale nie należałoby także spuszczać z uwagi stosunków prywatnych i domowych. Niedostateczne jest ocenienie urzędnika tylko według jego czynności urzędowych, bez zważania na stosunki prywatne, i gospodarstwa domowego; bo niemoralność w stosunkach prywatnych, wpływa i na postęпки służbowe. Rozrzutność, wydatkowanie większe nad

dochód, zrzadzają zadłużenie się; potrzeba zaspokojenia natrętnych wierzycieli, przywodzi do wyszukiwania dochodów ubocznych, a niekiedy do nadużyć i przeniewierzenia się, czego według charakteru swego niedopuszczyłby się, gdyby domowe stosunki gospodarnie prowadził. Nierzetelność w stosunkach prywatnych, wyrządzana komubądź niesprawiedliwość, i wszystko to, co zmniejsza zaufanie w pożyciu towarzyskiem, odbija się i w czynnościach urzędowych. Urzędnik powinien być rzetelnym, posiadać zupełne zaufanie zwierzchników, podwładnych i mieszkańców. Z tej strony można rozpoznać osoby, przez rozważenie ich postępków na stopniach niższych, i okoliczności te dostrzeżone, powinny tamować posuwanie na wyższe posady.

Do strzeżenia lasów, dobrze jest przeznaczać wysłużonych wojskowych, gdzie uposażenie nie w gruntach, ale w gotowiznie jest wyznaczone. W wojsku bowiem do takiej służby najlepsza jest szkoła; w niej przyzwyczajają się do porządku, do ścisłego i wiernego wykonywania rozkazów, do wytrwałości w trudach,

niebezpieczeństwach, i do posłuszeństwa, a takie właśnie przymioty na gajowego są potrzebne. Wreszcie byłoby to środkiem utrzymania się dla tych żołnierzy, co w wojsku lata swe wysłużyli, majątku nie mają, a do służby leśnej mogą być jeszcze zdolni. Wyższych urzędowań leśnych, do których potrzeba naukowego usposobienia w gospodarstwie leśnym, nie należałoby obsadzać wyszłemi z wojska, chyba że ci złożą przepisane examina, i rozpoczną służbę od stopni niższych.

Powtarzając wnioski z powyższych uwag, przy wyborze na urzędy leśne, zachować trzeba następujący porządek:

1. Takich tylko należałoby przeznaczać na posady leśne, którzy udowodnią naukowe usposobienie teoryczne i praktyczne, do tego stopnia, o który ubiegają się.

2. Wszyscy, co zdolność i usposobienie udowodnią, powinni mieć równe prawo do posad, i z kolei umieszczać ich należy; w posuwaniu zaś, nie na samą długość służby, ale i na wyższość usposobienia i moralne zachowanie się, zważaćby należało.

3. Każdy, chcący się w służbie leśnej umieścić, powinienby ją rozpocząć od stopni niższych.

4. Praktykującej młodzieży, tyle tylko przyjmować, na ile można spodziewać się pomieszczenia na urzędach.

5. Posady, do których nie potrzeba nauk, jako to: gajowych i strażników, obsadzać, ile możność dozwala, wysłanymi z wojska.

II O dowodach naukowego usposobienia.

Na każdy stopień urzędowania, poczynając od podleśnego, potrzeba naukowego usposobienia. Dla przekonania się o tém, ustanowione są *examina*, to jest: badanie przez zapytania, w celu osądzenia z odpowiedzi o usposobieniu examinowanego. Wymaganie dowodu złożonego examinu, bardzo ważne ma skutki; nietylko służy dla zapewnienia się o posiadaniem uzdatnienia do czynności, o które podający się ubiega, ale powoduje także do dalszego kształcenia się i zgłębiania nauki, od czego właśnie zależy postęp w udoskonaleniu gospodarstwa. Naukowa praca sama przez

się tyle jest powabną i zajmującą, że zdaje się zbytecznym byłoby zmuszanie do niej; jednakże co do nauki leśnictwa, mianowicie początkowo, potrzeba wymagać pewnego usposobienia; bo ona jest nauką przemysłową, jakby rzemiosłem, mało widoków obiecującym, jako ściągającym się do przedmiotu ograniczonego, to jest tylko do lasu, bez przydania się do inszego zawodu.

W badaniach o usposobieniu, nie należy poprzestawać na powierzchownej znajomości, bo bez gruntownego usposobienia, nie może być dobrym urzędnikiem, ani odpowiedzieć oczekiwaniom.

Ustawa o examinach, ma wykazywać co examinowany, podług stopnia, o jaki się ubiega, znać i umieć powinien; a przez examen powinno nastąpić przekonanie, czy wiadomości ustawą przepisane, examinowany rzeczywiście gruntownie posiada. Zbytecznym byłoby badanie z tych przedmiotów, które w stopniu urzędowania, o który kandydat ubiega się, nie są potrzebne; brak ich albowiem nie może przeszkadzać do otrzymania posady. Żeby się zaś zapewnić o posiadaniu nauk zasadniczych,

należy wymagać złożenia świadectw szkolnych.

Ze względu na ważność tego przedmiotu rozważmy go bliżej.

Sposobiący się do examinu powinien wiedzieć, w jakich przedmiotach i naukach będzie pytany, a to dla tego, aby nabywanym wiadomościom wcześniej potrzebny mógł nadać układ, i ograniczyć się w tém, co istotnie do examinu jest potrzebném. Do leśnictwa bowiem wchodzi wiele nauk pomocniczych, a każda z nich tak jest obszerna, że cały czas zająć może. W poznawaniu więc onych ograniczyć się potrzeba do tyle, ile z nich wiedzieć należy koniecznie dla zrozumienia nauk głównych leśnictwa. Badanie (examen) należy prowadzić odpowiednio stopniowi, na jaki podający się usposobienie swe udowodnić pragnie. I tak, odmiennie mają być badani na stopień podleśnego, odmiennie i obszerniej na stopień nadleśniczego. Pożyteczne są i wyższe examina, bo przez to utrzymuje się popęd do wyższego ukształcenia się. Nawet niektórych wiadomości potrzebnych wyższym urzędnikom, przez samą praktykę nabyć nie można, a nie każdy mając

już posadę, zachowa chęć do czytania książek; jeżeli zaś examen będzie wymagany dla otrzymania stopni wyższych, interes własny pociągnie do oświecenia się z dzieł, dla przysposobienia się do examinu.

Przedmioty examinów, dla każdej z trzech klas urzędników leśnych, to jest: strzegących, zawiadujących i nadzorujących, mogą być tak oznaczone:

1. Strzegący powinni udowodnić posiadanie nauk elementarnych, to jest: czytania, pisania, i rachowania; praktyczne łowiectwo, i znajomość obowiązków do strzeżenia lasu przywiązanych.

2. Urzędnicy zawiadujący.

a) Leśniczowie, czyli podleśni zarządzający strażą pod zwierzchnictwem nadleśniczego, oprócz znajomości potrzebnych dla strzegących, powinni jeszcze udowodnić:

Znajomość nauk uprawy, ochrony niższej, użytkowania i szacowania lasów; umieć zastosować te wiadomości do różnych miejscowości i drzewostanów. Znajomość obowiązków do stopnia podleśnego przywiązanych, i szczegółowe instrukcje co do wydawania drzewa, dozwia-

lania użytków leśnych, strzeżenia granic i całości lasu.

b) Nadleśniczowie, zawiadujący jedným leśnictwem, czyli gospodarze leśni, oprócz wszystkich przedmiotów od podleśnych wymaganych, powinni jeszcze znać i umieć:

Urządzenie gospodarstwa leśnego do lasów rządowych przyjęte, z wyjaśnieniem zamierzonego celu, i środków dla osiągnięcia go podanych; oraz umieć wykonać plan gospodarczy, podług jego celu, znać obowiązki do stopnia ich przywiązane, gospodarcze, administracyjne i rachunkowe; nie mniej obowiązki wszystkich podwładnych, nad którymi nadzór jest im powierzony.

Powinni znać stosunki urzędów leśnych do władz innych, układ zarządu kraju (administracyi) i zawisłość władz z którymi mianowicie zarząd leśny w styczność wchodzi. Powinni znać z prawa obowiązującego tyle, ile do zachowania własności i całości lasów ściąga się, znać przepisy postępowania przy naruszeniu granic i przy poszukiwaniu szkód leśnych. W końcu znać winni instrukcye szczegółowych czynności dotyczące.

3. Urzędnicy wyżsi, nadzorujący tak przy władzy głównej, jak i władzach pośrednich, oprócz nauk i wiadomości od nadleśniczego wymaganych, powinni jeszcze posiadać:

Znajomość zasad różnych rodzajów gospodarstwa leśnego, z rozumowem wytłómaczeniem, w jakich okolicznościach, jakie najstosowniejsze być może.

Znajomość nauki ogólnego gospodarstwa kraju i zastosowanie do niej zasad leśnictwa.

Znajomość prawa, administracyi i układu władz rządowych we wszystkich gałęziach; słowem znać wszystko to, co do zarządu lasów z głównych widoków potrzebnem być może.

Oprócz teorycznego badania, potrzeba jeszcze, mianowicie w niższych stopniach, dowodu praktycznej wprawy, a o tém przez ustny *examin* niełatwo jest przekonanie; wiele jest bowiem okoliczności praktycznego gospodarstwa, które słowami lub pismem określone być nie mogą, np. nie można przekonać się, bez pokazania na gruncie, jakiego każde nasienie potrzebuje przykrycia dla wejścia, jakie

drzewka przytłumione mają jeszcze zdolność do dalszego wzrostu i uformowania lasu; jak obejść się z drzewkami różnego rodzaju i wieku przy przesadzaniu, aby się przyjęły. Jeszcze mniej zdolne są słowa do okazania należytego wyboru sposobu szacowania i wyrabiania drzewa. Trafia się nie raz, że ten, co wszystkie przepisy dokładnie pamięcią obejmuje, i na zapytania stosownie odpowiada, w lesie jednak wiadomości tych zastosować nie potrafi. W leśnictwie jest wiele takich okoliczności, które tylko naoczniem przekonaniem się, a nie z opisaniami poznane być mogą; więc oprócz *examinów* teorycznych, potrzebne są nieodzownie jeszcze i praktyczne w lesie.

Nadmiemy jeszcze o sposobie *examinowania*. Tu w ogólności można powiedzieć, *naprzód*, bezpotrzebne są takie pytania, na które odpowiedź zależy jedynie od pamięci; owszem takie należy podawać pytania, na które odpowiedź wykazuje rozwinięcie pojęcia i myślenia. Zapytania tyczące się *systematów*, *podziałów* i *nazwisk roślin*, *wymiarów* różnych ich części, i t. p. są bezpożyteczne; bo w praktyce

na tożsamo wychodzi, czy tych wiadomości w pamięci czy w książce szukać wypada. Trzeba znać opis kwiatów, rodzajów drzew, i różnych ich części, ale nie idzie zatém, aby koniecznie umieć na pamięć cały układ Lineusza.

Powtóre, niepotrzeba zapytaniami zapuszczać się odrębnie w nauki pomocnicze. Examinujący powinien dawać takie zapytania, w głównym przedmiocie, do których rozwiązania wchodzi nauki pomocnicze; przez to bowiem umniejszy się zapytań i uniknie się zarzutu badania w rzeczach ubocznych, do służby nie potrzebnych.

Co do świadectw wydawanych z odbytych *examinów*, można to powiedzieć: że nie ma potrzeby wprowadzania wiele stopniowań, dość, byłoby jednego. Ze względu jednak na przyszłe posuwanie w urzędowaniu, należałoby przyjąć dwa stopnie, np. *celujący i dostateczny*. Kto na stopień dostateczny nie zasłuży, usuniętym być powinien.
